

УДК 332.34

ЕКОНОМІЧНІ ВАЖЕЛІ СТИМУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ

Н. Перун, здобувач

Львівський національний аграрний університет

Постановка проблеми. Перехід України до моделі ринкової економіки ускладнюється негативними процесами у земельно-ресурсній сфері, які безпосередньо впливають на процеси відтворення капіталу країни. Наростання проблем соціально-економічного характеру через погіршення якості земель є наслідком неефективності системи природоохоронного управління. Гострі економічні проблеми не дають можливості ні державі, ні окремим землекористувачам забезпечити здійснення заходів щодо вирішення проблеми підвищення ефективності використання, відтворення та охорони земельних ресурсів [3]. Тому постає необхідність науково обґрунтованого підходу до формування економічного механізму, який здатний заохотити суб'єктів господарювання задля досягнення екологічних цілей раціонального використання та охорони земельних ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі вдосконалення економічного механізму землеохоронної діяльності присвячені праці таких українських вчених: Б. Данилишина, Д. Добряка, А. Третяка, О. Фурдичка, М. Хвесика та інших. Дослідження науковців створюють міцне підґрунтя для формування організаційно-фінансового механізму, однак, віддаючи належне науковій та практичній значущості праць названих авторів, необхідно зазначити, що певне коло питань з плином часу постійно потребує вдосконалення.

Постановка завдання. Головною метою дослідження є відображення економічних важелів регулювання охорони земельних ресурсів. При цьому необхідно висвітлити такі питання:

- 1) з'ясувати вплив економічних важелів регулювання охорони земельних ресурсів на українських землекористувачів;
- 2) систематизувати критерії та механізми економічного стимулювання;
- 3) запропонувати вирішення проблем у системі фінансування землеохоронної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Дослідження взаємозв'язку показників екологічного стану земель сільськогосподарського призначення і сформованих в аграрній сфері економічних відносин показує, що домінуючими тут є економічні вигоди. Інтеграція інтересів екології та економіки допоможе вирішити дві взаємопов'язані проблеми: що необхідно для суспільства і що можна взяти у природи [2].

Земельним кодексом України (ст. 205) передбачені норми щодо економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель, що включає: надання податкових пільг громадянам та юридичним особам, які здійснюють за власні кошти заходи, передбачені загальнодержавними та регіональними програмами використання і охорони земель; виділення коштів державного або місцевого бюджету громадянам та юридичним особам для відновлення попереднього стану

земель, порушених не з їх вини; звільнення від плати за земельні ділянки, що перебувають у стадії сільськогосподарського освоєння або поліпшення їх стану згідно з державними та регіональними програмами; компенсацію з бюджетних коштів зниження доходу власників землі та землекористувачів унаслідок тимчасової консервації деградованих та малопродуктивних земель, що стали такими не з їх вини [1].

Критеріями економічного стимулювання власників землі та землекористувачів є відтворення й підвищення родючості ґрунтів відносно їх базового рівня в разі одержання земель у власність або користування (у тому числі на умовах оренди), охорона сільськогосподарських угідь [4].

Оскільки здебільшого господарювання ведеться на умовах оренди, економічні важелі управління економікою є невід'ємною частиною господарського механізму. Економічні важелі регулювання природоохоронної діяльності під час організації використання земель або примушують (наприклад податки, штрафи), або спонукають (податкові пільги, дотації, субсидування) суб'єктів господарювання дотримуватись екологічних вимог, спрямовуючи їх на здійснення ресурсоощадних заходів. Тому правильна комбінація інструментів регулювання охорони земель спонукає не лише суб'єктів землекористування до запровадження природоохоронних заходів, а й дає змогу використовувати недержавні фінансові джерела інвестування в землекористування, що сьогодні є дуже актуальним в умовах дефіциту державного бюджету та економічної кризи.

До прикладу, охарактеризуємо сутність надання податкових пільг. Виходячи з положень ринкової теорії, система державних пріоритетів і відповідних пільг для позабюджетних інвестицій повинна поступово замінити державне фінансування там, де потенційно можлива зацікавленість економічних суб'єктів у здійсненні землеохоронних інвестицій.

Проблемними моментами застосування податкових пільг є такі:

- пільги переважно надаються безстроково, надання пільг не залежить від економічних та екологічних результатів діяльності підприємств, тобто пільги надаються адміністративним методом;
- принцип організації пільг у системі оподаткування України – це зменшення податкового навантаження.

На нашу думку, для ефективного функціонування податкових пільг необхідно забезпечити реалізацію таких умов:

- при наданні пільги звільнення від сплати податку необхідно встановлювати певний період її дії;
- пільга має надаватись методом диференціювання ставок оподаткування;
- пільга повинна мати насамперед чітку екологічну та соціальну спрямованість.

Окрім того, пропонується інший інструмент стимулювання природоохоронної діяльності, а це не просто звільнення від податку, це так званий «податковий кредит», давно використовуваний у країнах з розвинутою економікою. Податковий кредит – це термінове відтермінування податку, який залежить до сплати підприємством у бюджет у календарному році. Тобто йдеться про отримання суб'єктом господарювання додаткових коштів за рахунок зменшення оподат-

кованого прибутку, але маємо на меті пропозицію такого механізму, який би з часом приводив до повернення наданих коштів, і повернення у більшому розмірі. Такий механізм податкового стимулювання передбачає зменшення оподаткованого прибутку на відсоток від вартості впроваджених природоохоронних заходів.

Нами систематизовано механізм стимулювання землекористування діяльності (див. рис.).

Потрібно зауважити, що системи стимулів, які мотивують запровадження ефективних інструментів охорони земель, в Україні та за кордоном дещо відрізняються. Для Заходу – це усвідомлене бажання поліпшити свій імідж та увійти до числа лідерів на ринку, що дає додаткові шанси отримати кредит банку; для України – прагнення підприємства отримати в законодавчому порядку систему пільг (в оподаткуванні, кредитуванні, соціальних програмах тощо).

Це пояснюється тим, що для українських землекористувачів ще не сформувалося сприятливого макросередовища, яке б спонукало їх до самостійного пошуку дієвих управлінських рішень щодо запровадження етичних інвестицій, що пояснює недостатній рівень екологічної самосвідомості та розвитку екологічної культури, а також низький рейтинг вітчизняних товаровиробників на світовому ринку щодо екологічної конкурентоспроможності. Варто зауважити, що етичне інвестування є проявом високої економічної культури інвесторів, тому наявність чи відсутність етичних інвестицій є своєрідним індикатором ступеня розвитку суспільства, його економічної культури.

У наших громадян, враховуючи складне економічне становище в державі, питання екологічної свідомості піднімається тільки на рівні законодавства та наукових праць. На практиці, в умовах, коли землекористувачі заледве покривають економічні витрати на ведення господарства, соціальним наслідком посилення землекористування стане зменшення числа дрібних господарств та землевласників.

Для розв'язання фінансових проблем з охорони земель з використанням економічних важелів необхідно:

- переглянути критерії та механізми планування витрат на охорону земель;
- визначити граничну межу бюджету всіх рівнів на охорону земель, яка не повинна бути нижча, ніж сума відповідних ресурсних надходжень до бюджету, адже кошти від плати за землю не використовуються на фінансування заходів, спрямованих на поліпшення використання та охорони земель. Здебільшого вони використовуються на інші цілі, не пов'язані з вирішенням земельних проблем, унаслідок чого землевласники не одержують кошти на відтворення родючості ґрунтів, а тому знижується продуктивність угідь і погіршується їх екологічний стан, що у свою чергу не стимулює і їх до землекористування діяльності;

- на місцевому рівні доцільно встановити фіксований відсоток відрахувань від податків, який гарантовано має спрямовуватись на відтворення земельних ресурсів. Необхідно прискорити створення фінансових інститутів на національному та регіональних рівнях, екологічних страхових компаній, що дозволить реінвестувати значні кошти для реалізації екологічних програм та проектів щодо запровадження охорони земель;

Рис. Механізм і порядок застосування економічних стимулів*.

* Систематизовано автором.

- розміри економічних санкцій доцільно встановлювати з таким розрахунком, щоб землекористувачам було вигідніше переходити на ресурсоощадні технології, аніж, заплативши штрафи, продовжувати нещадну експлуатацію земельних ресурсів;

- встановити вигідне економічне стимулювання за підвищення родючості земель відносно початкового рівня при отриманні їх у користування.

Висновки. Отже, враховуючи сучасні економічні умови, зацікавити українського землекористувача у здійсненні землеохоронної діяльності можна лише застосовуючи економічні методи стимулювання. Науково обґрунтовані та вдосконалені критерії і механізми економічного стимулювання сформують у

суб'єктів господарювання сприятливе макросередовище, яке спонукатиме їх до впровадження етичних інвестицій та екологічного господарювання на землі, що забезпечить відтворення родючості ґрунтів і формування сталого екологічного землекористування.

Бібліографічний список

1. Земельний кодекс України : прийнятий 25.10.2001 р. № 2768-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3-4. – С. 27.
2. Гнаткович О. Д. Економічне стимулювання раціонального використання та охорони земель / О. Д. Гнаткович // Інноваційна економіка. – 2013. – № 1. – С. 128-130.
3. Паляничко Н. І. Аспекти формування економічних регуляторів для забезпечення сталого використання земель сільськогосподарського призначення [Електронний ресурс] / Н. І. Паляничко // Ефективна економіка. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=999>.
4. Савченко Т. І. Економічне стимулювання раціонального використання земель як один із механізмів управління земельними ресурсами [Електронний ресурс] / Т. І. Савченко. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/vldau/.

Перун Н. Економічні важелі стимулювання охорони земель

Висвітлено вплив економічних важелів регулювання охорони земельних ресурсів на українських землекористувачів. Систематизовано критерії, механізми та порядок застосування економічних стимулів. Запропоновано вирішення основних проблем у системі фінансування землеохоронної діяльності.

Ключові слова: економічне стимулювання, охорона земель, етичні інвестиції, податкові пільги, податкові кредити.

Perun N. Economic Levers of Land Protection Stimulating

The influence of economic levers of land resources regulation on the Ukrainian land users is highlighted. Criteria, mechanisms and the application of economic incentives are systematized. The ways of solving the major problems under conditions of land saving financing are given.

Key words: economic incentives, land protection, ethical investments, tax exemption, tax credits.

Перун Н. Экономические рычаги стимулирования охраны земель

Освещено влияние экономических рычагов регулирования охраны земельных ресурсов на украинских землепользователей. Систематизированы критерии, механизмы и порядок применения экономических стимулов. Предложено решение основных проблем в системе финансирования землеохранной деятельности.

Ключевые слова: экономическое стимулирование, охрана земель, этические инвестиции, налоговые льготы, налоговые кредиты.